

Tračník, Ištván

Brain Man, aneb, Ať žije evoluce!

Studia philosophica. 2011, vol. 58, iss. 1, pp. [87]-112

ISSN 1803-7445 (print); ISSN 2336-453X (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115473>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

IŠTVÁN TRACŇÍK

BRAIN MAN ANEB AŤ ŹÍJE EVOLUCE!

Jistě jste již slyšeli, jak vzrušující život průměrný filosof vede. Vydělává spoustu peněz, nosí značkové obleky, na předním skle jeho Porsche se rozvalují atraktivní příslušníci opačného pohlaví, pije vodku s martini (protřepat, nemíchat) a všemožnými prostředky bojuje proti hlouposti.

Lhali vám! Průměrný filosof nejezdí v Porsche, nýbrž v Jaguáru a pije zásadně dvanáctiletou skotskou. Ovšem s tím bojem proti hlouposti je to pravda. Něco jako pravda ... spíš taková polopravda. Úkolem filosofa je upozorňovat, že věci, které se považují za samozřejmé, samozřejmě nejsou. Pro filosofa není nic takové, jak se zdá: věci nejsou jednoduché, zjevné, prosté. Zkrátka, filosof neustále dělá problémy. A reptá.

Tak jako má každý zvláštní agent svoji oblíbenou bouchačku, má i filosof některé svoje osvědčené zbraně. Mezi ty nejpoužívanější patří tzv. *myšlenkový experiment*. Jsou to příběhy, které popisují nějakou zvláštní událost, bytost, planetu, svět, přičemž se snaží ukázat, že něco může být JINAK. Něco, co, jak už jsme řekli, bylo dosud považováno za SAMOZŘEJMÉ.

Dejme tomu, že filosof narazí na nějaký problém a neví, jak tento problém přiblížit ostatním. V takovém případě si filosof sedne nebo lehne a dá se do tvrdé práce. Nalije si svoji oblíbenou skotskou a vymyslí názorný myšlenkový experiment. Určitě znáte ten horor o muži, který nejdřív sedí v jeskyni, kouká do ohně a pozoruje stíny. Pak vyjde ven, uvidí vážně dost zajímavé věci, které ty stíny vrhaly, vrátí se dovnitř a chce to ostatním sdělit. Jenže ti mu nevěří a z muže/filosofa se stane bezdomovec. Tak právě tohle je slavný Platónův myšlenkový experiment, který v nás má vyvolat pochybnost, zda svět kolem nás není jen svět stínů a zda neexistuje i něco mimo naši jeskyni. Všimněte si, jak Platón, který měl potíže, jak tuhle nepříjemnou skutečnost vysvětlit ostatním, přišel s myšlenkovým experimentem o tom, jak je těžké tuhle nepříjemnou skutečnost vysvětlit ostatním. Platón byl starý lišák.

Myšlenkové experimenty mohou věci ozřejmit. Těžké souvislosti, převyprávěné formou příběhu, jsou snáze pochopitelné a lépe se o nich handrukuje. Proto lze na myšlenkové experimenty narazit téměř v každé filosofické oblasti. Jedna filosofická disciplína se však podobnými příběhy jen hemží: říká se jí *analytická filosofie mysli*. Hra, kterou budete sledovat, se snaží rozvinout jeden z nejzajímavějších myšlenkových experimentů ve filosofii mysli do podoby lehké konverzační vyvražďovačky. Uvidíte sami, jak moc se to nepovedlo.

Celý příběh se točí kolem filosofické *zombie*. Zapomeňte na šourající se monstrum, které hladově skučí a olizuje sekeru od vašeho bratra. Filosofická zombie je hypotetický (!) tvor, který se liší od člověka jen v jednom jediném ohledu ... filosofická zombie nemá ... inu dobrá, s pravdou ven, filosofická zombie nemá ... vědomí. Vědomé mentální stavy, vnitřní život, pocity, prožitky, představivost, takové to barevné uvnitř. Až na tuhle drobnost je ale zombie ÚPLNĚ stejná jako kterýkoli normální člověk, například váš učitel filosofie. Takže si to shrneme, filosofická zombie vypadá a chová se úplně stejně jako normální člověk (říkáme, že je *nerozlišitelná od normy*), až na to, že neví, jaké to je cítit bolest, smutek, radost, nudu, opojení (nepijte alkohol!), opojení (a už vůbec nefetujte!) nebo opojení (radši se zamilujte, to je stejné a vyjde vás to levněji!).

K čemu je taková filosofická zombie dobrá? Proč vůbec někdo vymýšlí takové morbidní nesmysly? Asi nejtýpickejší argumentace pomocí myšlenkového experimentu s filosofickou zombií by se dala v krátkosti popsat zhruba takto:

(a) Filosofická zombie nemá vědomí.

(b) Filosofická zombie je v každém jiném ohledu stejná jako vy.

(c) Pokud může filosofická zombie existovat, pak je vědomí nezávislé na čemkoli jiném.

Je to jasné? Když může existovat váš dvojník, který je úplně stejný jako vy (každý váš atom má svůj protějšek ve vašem dvojníkovi) a přitom nemá vědomí, pak je vědomí na těchto věcech nezávislé. A pokud je vědomí nezávislé na všech těchto věcech, pak tvrzení, že svět se skládá POUZE z atomů (nebo kvarků, superstrun a bůhví čeho ještě), není pravdivé. Což neberte jako návod, jak se vyhnout zkoušce z fyziky!

Naše hra se bude věnovat filosofické zombii v jiném světle. Bude nás zajímat, jak lze takového tvora odhalit. Uvidíte sami, že je to proklaté těžké. I ta největší filosofická esa si na tomhle problému vylámala zuby, za všechny jmenujme hlavního hrdinu naší frašky, Reného Descarta. Tento zarputilý Francouz proslul svou osobitou metodou: tak dlouho všechno zpochybňoval, až to ostatní přestalo bavit a šli raději někam jinam. Jednou zase cosi dlouho zpochybňoval, ostatním opět došla trpělivost, sbalili se a odešli. A Descartes, jak byl v ráži, se zamyslel: „Jak vím, že ostatní mají mysl? Mohou to být jen mechanické loutky, které jsem onedny zahlédl ve Versailles? Proč pořád chodí pryč? Na-

táhnout pružiny mechanických strojů, které je pohánějí?“ Podobnou otázku si na počátku druhé poloviny dvacátého století položil i britský matematik Alan Turing: „Co to znamená *myslet*? Mohou stroje myslet? Mohou stroje úspěšně předstírat, že jsou lidé? No jo, kdy končí předstírání a začíná skutečnost?“ Jak brzy uvidíte, my jsme jen oba zmíněné myslitele dali dohromady a (jak je naším dobrým filosofickým zvykem) protřepali, nemíchali.

Na závěr si vás dovolíme upozornit na dvě problematická místa *Brain Mana*. Ve hře je poměrně dost narážek na filosofické, anatomické a meteorologické údaje. Ze zkušenosti víme, že většina diváků se tím nechá odradit a zvrací. Takže první rada zní: berte to sportovně! Zadruhé, protože se scénáristovi v závěru již strašně chtělo na záchod, není úplně jasné, kdy hra končí. Druhá rada: hra končí po třetím výstřelu! Příjemnou zábavu!

Premiéra 18. 11. 2004 v aule Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Postavy: René ‚Ronald‘ Descartes
 Alan Turing
 Kristýna
 Willard van Orman Quine
 Kevin
 Hynek
 Vilém
 Jarmila
 Persifláž

1. scéna

Stůl, židle, křeslo, věšák, skříň, bar; za stolem sedí muž, vejde druhý muž.

RENÉ: Bonžûr, Alane!

ALAN: René!

RENÉ: Tak jak se dnes máme? Vypadáme příšerně.

ALAN: Zevnitř je to ještě mnohem horší.

RENÉ: Copak, další nezdařený pokus o sebevraždu? Žertuji.

ALAN: Za všechno může Russell. Včera pořádal svatební večírek...

RENÉ: Už zase? Nepřehání to ten člověk trochu?

ALAN: ... a tak jsme se s Ludvíkem zgödelizovali, že nevím, kde mi hlava stojí.

RENÉ: Cože?

ALAN: *(mávrne rukou)* Ale nic. Prostě opice jak kráva.

RENÉ: Máme na dnešek objednaného nějakého klienta?

ALAN: Ted'?' V dubnu?

RENÉ: Čím to je, že letos nikdo nestojí o kvalitní práci soukromých detektivů? Že by ubylo nevěř? Ee. Možná začala policie dělat svoji práci.

Oba vyprsknou smíchem.

ALAN: Já ti řeknu, čím to je. V lednu k nám přišel jeden zákazník, že prý ho někdo sleduje. Pamatuješ, co jsi mu řekl? „Máte to vrozené, smířte se s tím.“ V únoru přišel nešťastný manžel, že prý mu žena zahýbá. Tak jsi mu hodinu vysvětloval, že to má brát sportovně, jelikož duše a tělo jsou nezávislé substance. Nakonec se sbalil a šel ke konkurenci. V březnu, když nás požádala o spolupráci radnice, jsi o primátorovi řekl, že má... moment, jakže to bylo?

RENÉ: Zakrnělou šišinku.

ALAN: No tak podívej se, ted' máme duben, měsíc autismu. Kdyby se náhodou stalo, že k nám do konce roku někdo přijde, tak ne že ho hned mezi dveřmi sejmeš tím svým – cogito.

Ozve se klepání na dveře.

OBA DVA: Klient!

ALAN: Hlavně, pěkně prosím, ne–my–sli! Ať ho neodradíš. *(otevře dveře)* Ji. Dobrý den.

KRISTÝNA: Jsem zde prosím správně?

ALAN: Nó, jak se to vezme... *(bere jí kabát)*

RENÉ: Ale zcela jistě, madmazel. Descartes, René Descartes. Říkejte mi Ronalde. Tohle je můj společník Alan Turing.

KRISTÝNA: Ach... *(zhroutlí se do křesla jako správná laň, nervózně si zapaluje cigaretu)*

RENÉ: *(jde k baru a nalije dvě skleničky)* Dáš si taky?

ALAN: Vtipálku.

René nalije třetí skleničku, jednu z nich podá Kristýně, druhou Alanovi.

KRISTÝNA: Chtějí mě zabít.

RENÉ: Aha! Tak to vezmeme od začátku.

KRISTÝNA: Chtějí mě zabít.

ALAN: Kdo?

KRISTÝNA: Nevím.

RENÉ: Tak to vezmeme od toho začátku, ne?

KRISTÝNA: Chtějí mě zabít.

ALAN: Kdo jste?

RENÉ: Alane! Slečno, tady jste v naprostém bezpečí a kromě mého neodolatelného šarmu vám tu nic nehrozí. Ergo nám konečně pěkně povězte, co vás k nám přivádí. A vezměte to, prosím, od začátku.

KRISTÝNA: Jmenuji se Greta a chtějí mě zabít.

RENÉ: No konečně jsme se někam dostali! A dál?

KRISTÝNA: Dál? Pitva, pohřeb, hniloba. To chcete slyšet?

ALAN: Kdo vás chce zabít?

KRISTÝNA: Nevím. Před dvěma dny jsem dostala tento dopis. *(podává list Renému)*

RENÉ: *(čte)* Kristýno, zabijeme tě. Anonymové. Pées, tento dopis opiš a pošli pěti svým nejlepšími přátelům, jinak tě zabijeme.

ALAN: Upřímnou soustrast.

RENÉ: Něco se mi na tom dopise nezdá...

KRISTÝNA: Jsem z toho celá rozechvělá, nevím, co si počít –

RENÉ: Něco mi na tom nehraje. *(jde k baru a vyloví velkou knihu)*

KRISTÝNA: – jsem příliš bohatá na to, abych umřela –

René pinzetou vytáhne známku a přiblíží ji ke Kristýně.

ALAN: Ježiši, mě bolí hlava.

KRISTÝNA: – příliš inteligentní –

RENÉ: Alane, můžeš na okamžik?

KRISTÝNA: – příliš blond –

ALAN: No, vida!

RENÉ: Vážená dámo, s pravdou ven. Řekla jste, že se jmenujete Greta, ale dopis je adresován jistě Kristýně. Navíc, pokud mě zase nešálí nějaký zlý démon, tak mezi vámi a osobou na této známce je až zarážející podobnost.

KRISTÝNA: Ach, již to v sobě nemohu déle skrývat!

RENÉ: Takže to vezmeme od začátku. Alane, dovol, abych ti představil Její Jasnost a Zřetelnost švédskou královnu Kristýnu. S Alanem už se znáte.

ALAN: Těší mě, Turing. Ve Švédsku asi budete mít brzy republiku, co?

KRISTÝNA: Jen přes mou mrtvolu!

ALAN: *(unaveně si mne hlavu)* No, vždyť říkám.

KRISTÝNA: Pánové, slyšela jsem, že jste ve svém oboru nejlepší a jediní –

ALAN: *(k Renému)* Jsme hvězdy. *(plácnou si)*

KRISTÝNA: – proto vás prosím, najděte ty, co mi usilují o život. Jsem sice jen prostá a chudá švédská – monarcha, ale slibuji, že se vám královsky odměním.

ALAN: Říkáte „královsky“? To je ve vašem případě tak nějak skoro jako tautoška, ne? Ještěže to neslyšel můj kamarád Ludvík, ten by se zase vztekal.

KRISTÝNA: Jaká tautoška? Promiňte, ale já se v automobilech vůbec nevyznám.

ALAN: Tau-to-lo-gi-je!

KRISTÝNA: Nein, danke.

RENÉ: Alane, mlč! Vaše Výsosti, naše běžná taxa je deset autorských výtisků. Že jste to vy, tak to necháme na dvaceti dolarech. Ovšem peníze předem. Pro jistotu.

KRISTÝNA: I vy zistný lišáku! Polovinu vám dám hned. Druhou polovinu dostanete až tehdy, pokud uspějete.

ALAN: To se zase tak nějak rozumí samo sebou. Málokdo platí dluhy in memoriam.

Kristýna položí na stůl dvě bankovky.

ALAN: Jste si asi spletla kontinent, dámo. Švédské koruny tady nebereme.

RENÉ: *(přijde ke stolu a ukazuje na bankovky)* Jé, to jste vy.

KRISTÝNA: Ach samozřejmě, promiňte. *(vytahuje jiné dvě bankovky)*

RENÉ: *(bere švédskou bankovku)* Mohl bych dostat autogram?

KRISTÝNA: Státnická povinnost volá, uvidíme se zítra. Nebo až v nebi. Ach, bděte, bděte, bděte! *(laň mizí)*

ALAN: Tak kde začneme?

RENÉ: Tak asi jako obvykle, ne?

ALAN: Tím „jako obvykle“ myslíš „postřílíme dvacet indiánů a počkáme, jak se to vyvrbí?“

RENÉ: Nikoli, milý Turingu, začneme obvyklým vytipováním podezřelých.

ALAN: Čili to máme: královražda – ví-aj-pí – Švédsko – prohibice – alkohol – jdu se vyspat

RENÉ: Tady pomůže jen jediný donašeč.

OBA: Willard!

2. scéna

Muž zaujatý svojí prací se zkumavkou. Ozve se zaklepání.

WILLARD: Ticho!

Vstoupí René, za ním Alan.

RENÉ: Bonžůr.

WILLARD: Šššt!

RENÉ: *(šeptá)* Bonžůr.

WILLARD: Jdi pryč.

RENÉ: *(šeptá)* Willarde, jak se vede, víš něco o atentátech?

WILLARD: Ne.

RENÉ: *(šeptá)* A o Švédech?

WILLARD: Ne.

RENÉ: *(šeptá)* A o atentátu na švédskou královnu?

WILLARD: Jistě. Proč pořád šeptáš?

RENÉ: Bingo!

WILLARD: Kde? *(dívá se vzhůru)*

RENÉ: Tak povídej. Co víš o tom atentátu?

WILLARD: Nic, to mi jen tak uklouzlo. Jak se daří dětem?

RENÉ: Můžu ti zaplatit.

WILLARD: Skutečně? Kolik?

RENÉ: Dvacet.

WILLARD: Jak se daří dětem?

RENÉ: Třicet.

WILLARD: A manželce?

RENÉ: Čtyřicet.

WILLARD: Ještě máš taky psa...

RENÉ: Čtyřicet pět.

WILLARD: Tak fajn! Kdyby se tě někdo ptal, tak ode mě to nemáš, ale... Čirou náhodou se ke mně doneslo, že po městě se potuluje nová – zombie.

RENÉ: Cože?

WILLARD: Filosofická zombie.

RENÉ: Já jsem asi špatně slyšel. Filosofická kdo?

WILLARD: Filosofická, zabijácká, nemilosrdná, bezskrupulózní zombie.

RENÉ: Áha, tys byl taky včera na svatebním večírku u Russella, že?

WILLARD: Hele, zajímá tě, kdo chce zabít švédskou královnu, nebo ne? Říkám ti, jde po ní filosofická zombie. Feudálové to mají spočítaný.

- RENÉ: Takže zombie říkáš? A co takhle upír? Nebo vlkodlak? Nebo ptakopysk?
- WILLARD: O žádném filosofickém ptakopyskovi jsem v životě neslyšel. Ale zní to zajímavě, co to jako má být?
- RENÉ: Willarde, prosím tě, ty mi tvrdíš zcela vážně, že královnu chce zabít zombie?! Takže tomu mám rozumět tak, že se někde kolem poflakuje slintající monstrum, co si šlape po střevech, drbe se v mozku a chce každého pokousat?
- WILLARD: Řekl jsem „filosofická zombie“.
- RENÉ: No a?
- WILLARD: Filosofická zombie si nešlape po střevech a nedrbe se v mozku. Tedy aspoň většinou se nedrbe ve vlastním mozku.
- RENÉ: No, tak to mi vážně moc pomohlo...
- WILLARD: (*přejde k pulitiku*) Milý René, dámy a pánové, jsem rád, že jsme se opět sešli na přednášce pořádané vaší, tedy brněnskou Filosofickou Jednotou. V dnešním příspěvku bych rád tady Renému vysvětlil, co je to filosofická zombie a proč, dle mého soudu, bude švédská královna brzy pod drnem. Ona taková filosofická zombie, drahý René, je potvora, která vypadá úplně stejně jako kdekerý člověk. Obvykle má dvě ruce, dvě nohy, jednu hlavu, nešlape si po střevech, platí daně, nechodí volit. Filosofická zombie se od člověka liší pouze v jednom jediném ohledu – nemá vědomí. Je to ten nejnebezpečnější a nejbezcitnější zabiják, jakého znám. Mnohem horší než Kant. Immanuel Kant.
- RENÉ: A sakra!
- WILLARD: Představ si svého dvojníka, který se chová, choval a bude chovat nachlup stejně jako ty. Na rozdíl od tebe má ale v hlavě úplně prázdno. Představuješ si to?
- RENÉ: Samozřejmě. Není to zase až tak těžké, prostě já po ránu.
- WILLARD: Žádné pocity, žádné touhy, žádné bolesti, –
- RENÉ: Aha. Takže já po ránu, ovšem když už jdu ze záchodu.
- WILLARD: – žádné barvy, žádné zvuky, žádný vnitřní život – plus mrtvá švédská královna.

RENÉ: Jasně, ale v čem je problém? Prostě běžný, na svoji práci soustředěný masový vrah. O takových bych ti mohl vyprávět...

WILLARD: *(vrtí hlavou)* Ty tomu asi pořád nerozumíš! Kdokoli, kdokoli může být touhleťou filosofickou zombií. Masového vraha poznáš podle neurotického chování nebo podle motorové pily. Ale filosofickou zombii, milý příteli, takhle nepoznáš. Prostě to nejde, poněvadž kdyby to šlo, tak by to nebyla filosofická zombie. Podívej se, ukážu ti to na příkladu. *(volá do zákulisí)* Hynku, Viléme, Jarmilo!

Přiběhne Hynek, Vilém a Jarmila.

WILLARD: Jeden z nich je zombie, schválně jestli poznáš, který. *(k trojici)* Buďte tak laskavi a pozdravte naše diváky.

HYNEK: *(gesto)* Dobrý den, pokud právě obědváte, dobrou chuť.

VILÉM: *(totéž gesto)* Dobrý den, pokud právě obědváte, dobrou chuť.

JARMILA: *(neohrabaný pohyb a nesrozumitelné huhlání)* –

RENÉ: Ten poslední, to bylo jednoduché. Vyhrál jsem!

WILLARD: Ano, výborně, Jarmila skutečně představovala zombii, – avšak nikoli zombii filosofickou. Takže teď to zkusíme ještě jednou, a zkus přijít na to, kdo z nich je filosofická zombie.

HYNEK: *(gesto)* Dobrý den, pokud právě obědváte, dobrou chuť.

VILÉM: *(totéž gesto)* Dobrý den, pokud právě obědváte, dobrou chuť.

JARMILA: *(totéž gesto)* Dobrý den, pokud právě obědváte, dobrou chuť.

RENÉ: A jak to mám poznat, krucinál?!

WILLARD: Teď, milý René, jsi konečně uhodil hřebíček na hlavičku.

3. scéna

Kancelář agentury Dressing.

ALAN: Ale to je přece nesmysl!

RENÉ: Já vím.

ALAN: Jako z nějakého laciného filmu.

RENÉ: To jsem mu taky říkal.

- ALAN: Takové monstrum by přece nemohlo jen tak spadnout z nebe.
- RENÉ: Moje řeč.
- ALAN: Zobák a srst, kdo to kdy slyšel?
- RENÉ: Přesně, povídám mu: Willarde, ptakopysk je zjevně analyticky nepravdivé zvíře. A víš, co mi na to řekl?
- ALAN: Nech mě hádat! Ne, no to snad ne!
- RENÉ: Ale ano.
- ALAN: Zase gavagai, co?
- RENÉ: Myslím, že přestal brát ta sedativa.
- RENÉ: A taky povídal, že po Kristýně jde filosofická zombie.
- ALAN: Ty žertuješ!
- RENÉ: Ne, myslím to smrtelně vážně.
- ALAN: Tak to ten případ můžeme zabalit. Na to nemáme.
- RENÉ: Co je to za slabošské poznámky?! Tys už o té kreatuře někdy slyšel?
- ALAN: No jistě. A dost mě překvapuje, že ty ne. Kdo si myslíš, že má na svědomí ten masakr v Hollywoodu? Siroťčinec v Bruselu, Armádu spásy ve Washingtonu, univerzitu v Torontu? Za tohle všechno mohou vraždící filosofické zombie.
- RENÉ: Copak ono jich je víc?
- ALAN: Je jich tolik, že prý dokonce založily i odbory.
- RENÉ: No, fuj!
- ALAN: Proslýchá se, že tyhle obludy vypadají jako normální lidé. Hlava, tělo, ruce, nohy atd. Žijí úplně normální život, ale pak jim ale rupne v bedně a oni někam odjedou, překročí zákon, zakřičí „Ať žije evoluce!“ a pak cvak (*luskne*). Jako když pověšiš loutku zpátky na zeď. Tyhle věci se prý nezastaví před ničím.
- RENÉ: Tak to jsme v p–
- ALAN: No jen to klidně dořekni!
- RENÉ: – v pěkné bryndě.

Ozve se klepání, dveřmi nakoukne Kevin, rozhlédne se a jde si sednout; za ním přichází Kristýna.

ALAN: *(ke Kevinovi)* Kdo jste?

RENÉ: *(ke Kristýně)* Bonžúr.

KRISTÝNA: Dobrý den, pánové.

ALAN: *(ke Kevinovi)* Co tady chcete? My od vás nic nekoupíme.

KRISTÝNA: To je můj nový osobní strážce. Jmenuje se Kevin.

ALAN: Jo ahá! Máš bouchačku? Tu bych možná koupil. Granát? Tank?

KRISTÝNA: Tak jak jste pokročili s tím výhružným dopisem?

RENÉ: *(ke Kristýně)* Kde jste k tomu přišla?

KRISTÝNA: Přišel mi poštou.

RENÉ: Myslím tady k tomuhle. *(ukazuje na Kevina)*

KRISTÝNA: Poslala mi ho tchyně ze Stockholmu. Vlakem.

RENÉ: Nelíbí se mi, je takový – nebezpečně mlčenlivý. Ale k tomu vašemu případu, bohužel mám pro vás špatnou zprávu.

KRISTÝNA: *(afektovaně)* Probůh, vy mne děsíte!

RENÉ: Jak bych vám to sdělil co nejšetrněji – slyšela jste někdy o filosofické zombii?

KRISTÝNA: Ach ne! Proč? Proč já mám být další na řadě? Já nechci umřít.

ALAN: Takže asi slyšela.

RENÉ: No, podívejte se, my tady s Alanem děláme jako maximum. A tak nějak jsme si řekli, že jelikož je situace skutečně vážná a my všichni tady riskujeme váš život, tak že bychom raději zdvojnásobili taxu pro případ, že by se vám něco stalo.

KRISTÝNA: Švédsko prosperuje. Peníze nehrají roli.

RENÉ: Výborně. V tom případě vás mohu ubezpečit, že díky terénnímu vyšetřování se nám okruh podezřelých již podstatně zúžil a že naše metoda konečně přináší konkrétní výsledky –

ALAN: – které jsou ovšem tajné –

RENÉ: – takže až něco zjistíme, dáme vám vědět. Vy se teď vraťte

do svého hotelu a nikoho k sobě nepouštějte. Nikoho, rozumě-
la jste?!

KRISTÝNA: *(velmi afektovaně)* Můj mladý život je ve vašich rukou. Celá se chvěji a srdce mi prudce buší. Podlamují se mi kolena a na čele mám tu studený, tu horký pot. Uvnitř mne se všechno svírá a před očima se mi začíná odvíjet celý můj nádherný život. Světlo!

ALAN: Není to trochu předčasné?

RENÉ: Jen ji nech.

Kristýna se zvedá a odchází, za ní jde i Kevin.

RENÉ: Víš Alane, přemýšlel jsem –

ALAN: Tak to ti chválím.

RENÉ: – a na nic jsem nepřišel.

ALAN: Nevíš, kde začít, co?

RENÉ: Ale vím, začnu jako vždycky. Jenomže taky pěkně rychle skončím. Cogito, jelito, platí to. Finito. Rozumíš, já mám jasno – já osobně zcela jistě ergo sum – ale v tomhle případě je mi to k ničemu.

ALAN: Hm...

RENÉ: Potřebujeme se nějak dostat *(prstem si klepe na hlavu)* – však víš.

ALAN: Hm...

RENÉ: Předpokládejme, že svět kolem mě tak nějak jako – je. Ačkoli zrovna včera po obědě se mi chvílku zdálo, že ... No to je jedno. Jde o to, že přesně nevím, jestli v tom světě nejsem sám.

ALAN: Proboha! Jenom ne tahleta endogenní skepse. Mám tě zase přesvědčit o svojí existenci?! Mám zase použít to kladivo? Ty kryptosolipsisto!

RENÉ: Každý byl někdy solipsista –

ALAN: – a kdo to popírá, ten je solipsista dodnes.

RENÉ: Kdepak, Alane, tohle není úplná pochybnost. Já jen hledám něco, podle čeho budu moci rozhodnout, jestli má ten nebo

onen skutečnou mysl, vědomí, prostě takové to, co tam mám já. Protože když to tam mít nebude, tak to zabiju, vycpu a prodám do Port Royal. Jenomže se vždycky zaseknu na stejném místě, protože...

ALAN: Počkej počkej, cos to řekl?

RENÉ: No – že to zabiju.

ALAN: Ne, to nemyslím.

RENÉ: Vycpu a prodám do Port –

ALAN: Taky ne!

RENÉ: – Royal.

Alan mávne rukou.

RENÉ: Jenomže vždycky skončím tam, kde jsem začal.

ALAN: To je ono! Když už se cituješ, cituj se přesně. Tys řekl „vždycky–se–zaseknu“. Což mě, ačkoli nesnáším eufemismy, přivedlo na pozoruhodnou myšleničku. (*zvedá se*) Shodou okolností jsem nedávno sestrojil takové zajímavé udělátko. Ještě jsem to nepojmenoval, říkám tomu zatím jen Můj Stroj. Tahle mašinka, milý Ronalde, je děsně chytrá a možná by nám mohla dát ty správné odpovědi. Problém je, že se jí nechce makat a čas od času se – stejně jako ty – zasekne. Ale za pokus nic nedáme, že?

RENÉ: No jasně, kde ji máš?

ALAN: (*majetnický poklepe na almaru*) Tady. Zeptej se mě, co to umí.

RENÉ: Ty, Alane, tak mě napadá, co to vlastně umí?

ALAN: To je právě to – všechno! Všechno!

RENÉ: Nepovídej. Taková škatule...

Alan otevře almaru a vytáhne malou krabičku, obřadně ji položí na stůl.

RENÉ: Taková škatulka?!

ALAN: Na velikosti nezáleží. Ptej se.

RENÉ: (*přistoupí ke stroječku a křičí*) Hej! Jak poznám, že je někdo zombie?

ALAN: Svatá prostoto. Copak takhle se komunikuje s přístrojem?!

- ALAN: *(přistoupí ke stroječku a křičí)* Jak poznám, že je někdo zombie – enter!
- ALAN: Na odpověď si okamžik počkáme – chvilka napětí – už to bude – takže máme tu výsledek a správná odpověď na naši otázku je: *(vytáhne z krabičky papír)* lambda vé lambda té hranatá závorka nechcete si o tom promluvit otazník konec hranaté závorky.
- RENÉ: Výborně! Vidím, že shnilé jablko nepadlo daleko od dementního stromu. Chudák mašinka, taky by měla dostat svěrací kazajku...
- ALAN: *(kroučí hlavou a brumlá si pod vousy)* Co to má být, tohleto? Kdyby se zasekl, to by se dalo omluvit, ale tohle? Nechcete si o tom promluvit...

4. scéna

Hotelový pokoj; hluk rvačky, výstřel a zuchnutí těla; přichází René.

RENÉ: Tak to by bylo. Případ je vyřešen, René je bůh.

Vchází Kristýna.

KRISTÝNA: Celou tu dobu se kolem mne ochomýtal!

RENÉ: Naštěstí jsem včas zasáhl.

Vchází Alan.

ALAN: Přesně na komoru.

RENÉ: Víím o tom. *(plácnu si)*

KRISTÝNA: Mělo mě napadnout, že je to Kevin. Měl takový neupřímný pohled.

RENÉ: Netrapte se tím. I mě, protřelé soukromé očko, zpočátku ošálil. Ale jedna věc ho prozradila.

ALAN: Vážně? Tak to si poslechnu.

RENÉ: Jak je mým dobrým zvykem, dlouho, hluboce a originálně jsem přemýšlel nad tím, jak poznat, jestli má dotyčný skutečnou mysl. Jestli to není jen stroj, co něco předstírá. Pravda, smrtící, ale stále jen stroj. Ptal jsem se sám sebe: Rendo, co dělá člověka člověkem? A víte, co jsem si odpověděl?

- ALAN: Nech mě hádat. Eeee – šaty. Ne? Tak – neopeřený dvounožec? Zase ne? V tom případě jediňě – práce! Opice!
- RENÉ: Špatně. Zkusíte to uhodnout i vy, madmazel?
- KRISTÝNA: Ne.
- RENÉ: Zase špatně. Odpověděl jsem si: chodí to a mluví to.
- KRISTÝNA: Umím i zazpívat několik písni od Abby, jestli tedy mluvíte o mně.
- RENÉ: Maňifik, ale – abych to dokončil – přišel jsem na to, že zaručeným způsobem, jak poznat, že je někdo zombie, bude jednoduše vyzkoušet, jestli mluví. A jako přídavek, dávat si pozor na to, jestli se chová (*naznačuje prsty uvozovky*) normálně. Od toho okamžiku to už pro mě byla hračka. Požádal jsem Kevina, dej mu pánbůh co proto, zda by mi neuvařil nějaké švédské jídlo. A víte, co on na to?
- KRISTÝNA: Nic.
- RENÉ: No, výborně, jak jste na to přišla? Z vás jednou něco bude!
- KRISTÝNA: Kevin uměl pouze švédsky.
- RENÉ: Mérd!
- ALAN: Cože? No, to snad není pravda!
- RENÉ: Chybka. V tomto směru jsem to poněkud nedomyslel.
- ALAN: Tobě snad úplně přeskočilo?! Tys ho oddělal jen proto, že se domluvil pouze švédsky?
- RENÉ: Ne tak zcela. Taky mi připadal takový neohrabaný.
- KRISTÝNA: Posiloval.
- ALAN: Proboha, tys zastřelil švédsky mluvícího sportovce!
- RENÉ: Už jsem řekl, že mě to mrzí.
- ALAN: Tak to jsem asi přeslechl, nebo co.
- KRISTÝNA: Ach, statečný Kevin je mrtev, jaká škoda. Na druhou stranu, dělal jen svoji práci.
- RENÉ: Řeknu vám, to se mi celkem ulevilo, že to berete takhle.
- KRISTÝNA: Ale já přece chápu vaši zbrklou střelbu, René. Byl podezřelý,

a klidně by býval mohl spáchat nějaký strašný zločin. Prevence kriminality, to je základ.

René a Alan se po sobě tázavě podívají.

RENÉ: (*oddechne si*) Přesně tak. Když se kácí les, létají třísky...

KRISTÝNA: A jak říká Friedrich, co tě nezabije, to tě posílí.

RENÉ: Madmazel, žádný strach. Moje Magnum ráže 9 ještě nikdy nikoho neposílila. (*políbí Kristýně ruku*)

ALAN: V každém případě jsi zabil nevinného, z čehož plyne –

RENÉ: Ale no tak, stalo se a nebudeme to přece pořád rozpítvávat.

ALAN: – z čehož plyne, že stav ohrožení trvá!

RENÉ: Ach, ano, správně.

ALAN: Vaše výsosti, možná by bylo nejlepší, kdybyste se vrátila do Švédska.

RENÉ: Tak s tím nesouhlasím. Jestli je její Jasnost a Zřetelnost někde v bezpečí, pak je to tady.

ALAN: Tady? A nezapomněl jsi, že se (*naznačuje prsty uvozovky*) TADY potuluje někde zombie?

KRISTÝNA: Zůstanu zde.

RENÉ: Tak, a máš to!

ALAN: Proboha proč?

KRISTÝNA: Ve Stockholmu budu stejně zranitelná jako tady. Navíc je tam strašně drahý alkohol.

RENÉ: A přiznejme si to, je tam dost zima. Nicméně, drahá královno, v jednom má tady ten nepříjemný pán pravdu – případ se nám komplikuje a nebezpečí trvá. Takže –

ALAN: – kdyby něco, zavolejte.

KRISTÝNA: Omluvte mne, půjdu objednat rakev a nějaké květiny. (*pro sebe*) Zabili Kevina, parchanti.

Kristýna odchází.

RENÉ: To by mě stejně zajímalo, kde se stala chyba?

ALAN: Já ti řeknu, kde se stala chyba. Chodí to a mluví to (*klepe si*

na hlavu), to snad nemyslíš vážně, to je přece taková – no moment! To dává smysl.

RENÉ: Aha, tak vidíš.

ALAN: Nechcete si o tom promluvit...

RENÉ: O čem?

ALAN: Tak přece jen nemá o kolečko víc...

RENÉ: No dovol.

ALAN: Ale ne ty.

RENÉ: (*plácne se do čela*) No jistě, ten tvůj retardovaný přístroj!

ALAN: Není retardovaný. Prostě se jen snažil vyjádřit podobnou myšlenku jako ty.

RENÉ: Proklatě chytrá mašinka, říkám!

ALAN: Rozhovor, o to tu jde. Poslouchej...

5. scéna

RENÉ: Nazdar, Willarde.

ALAN: Nazdar, Willarde.

WILLARD: Nazdar, Willarde.

RENÉ: Šli jsme náhodou kolem, tak jsme si řekli, že zaskočíme na kus řeči.

ALAN: A při té příležitosti bychom ti rádi položili pár otázek.

WILLARD: Děkuji, nechci.

ALAN: Willarde, spolupracuj, nezapomeň, že víme, kde bydlíš... To by mě zajímalo, jestli máš na tuhle zkumavku povolení? Jejda! (*záměrně ji upustí*)

RENÉ: Ale no tak, Alane, tady Willard je můj starý přítel. Vždycky jsme se nějak domluvili, že? Nechceš přece, aby tvého psa–neplavce přejela moje jachta.

WILLARD: O co vám jde?

ALAN: Jak jsem řekl, jen pár nevinných otázek. A když tím testem projdeš, nic se ti nestane.

- WILLARD: Jakým testem?
- ALAN: Zatím jsem ho nepojmenoval. Říkám mu prostě Můj test.
- RENÉ: Je to něco jako detektor lži.
- ALAN: Něco jako í-kvé test. S tím rozdílem, že ti na konci neřekneme, jak vysokou inteligenci máš –
- RENÉ: – nýbrž jestli máš vůbec nějakou.
- WILLARD: Budete mi při tom dávat elektrické šoky?
- ALAN: *(chvíli si s Reném šeptají)* Ne.
- WILLARD: *(lehne si na pohovku)* Tak to by snad šlo.
- ALAN: Jak se cítíš?
- WILLARD: Mám rýmu, takže moc ne.
- ALAN: *(po každé odpovědi si udělá poznámku)* Hraješ kriket?
- WILLARD: Mám rýmu. Co je to kriket?
- RENÉ: To je taková hra, při které se mlátí palicí. Tak si dávej pozor!
- WILLARD: Palicí?
- ALAN: Palice je obvyklé sportovní náčiní.
- WILLARD: Takže vy jste sportovci?
- RENÉ: Přirozeně.
- ALAN: Já nikoli, preferuji alkohol.
- WILLARD: Pověz mi něco o tvých problémech s alkoholem.
- ALAN: No, začal jsem pít až na vysoké škole –
- RENÉ: Tak moment!
- ALAN: – nejdřív dvě tři piva na dobrou noc...
- RENÉ: Co se to tady děje? Kdo koho zkoumá?
- ALAN: Promiň.
- RENÉ: Willarde, odpovídej jasně a stručně, jinak to budu brát jako vykručování – a v zájmu Švédska tě zastřelím.
- WILLARD: Proč?

RENÉ: Protože vždy, když mám volit mezi blond'atou aristokratkou a plešatým podivínem, volím krásu a lásku. Je ti to jasné?!

WILLARD: Cos myslel tím plešatým podivínem?

ALAN: (*bere si Reného stranou*) Všiml sis toho?

RENÉ: Ano, je to stejný magor jako ty.

ALAN: On nám neodpovídá, jen používá obecné fráze a otázky, do kterých vkládá naše slova.

RENÉ: (*vytahuje zbraň*) Tak to bylo rychlý.

ALAN: Počkej. Dej mu ještě šanci, vzpomeň si na Kevina.

René si odjistí zbraň.

ALAN: Willarde, když už jsme u toho sportu, jaký je tvůj nejoblíbenější švédský sportovec?

WILLARD: Sportovec?

René znovu vytahuje zbraň a míří na Willarda.

ALAN: Ano.

WILLARD: Alfréd Nobel.

ALAN: Zajímavé.

WILLARD: Proč?

ALAN: Kterou světovou válku máš radší?

WILLARD: Obě.

ALAN: Představ si, že jsi na večírku, když v tom se ozve střelba, co uděláš?

WILLARD: Dokouřím.

ALAN: Tak to mi stačí.

RENÉ: (*míří na Willarda*) Tak jak?

ALAN: Je divný –

RENÉ: – taky bych řekl. Sbohem, zrúdo! (*střílí a mjí; všichni nadskočí*)

ALAN: Proboha!

- WILLARD: Proboha!
- RENÉ: Proboha! Minul jsem!
- WILLARD: Přeskočilo ti? Vždyť jsi mne mohl zranit.
- ALAN: Co blázníš?
- RENÉ: Jak blázníš? Řekl jsi, že je divný, odpovídá jak úplný magor, ergo je zombie, a já zachraňuji švédskou monarchii.
- WILLARD: Cože?! Copak nemáš rozum?
- RENÉ: Já?!
- WILLARD: Ano, ty. Tys mě neposlouchal, když jsem ti tady vyprávěl o zombiích?
- RENÉ: Slyšel.
- WILLARD: Tak proč po mně střílíš?
- ALAN: Protože jsi neprošel testem.
- WILLARD: To jako že jsem správně neodpověděl na ty vaše otázky?
- RENÉ: Ano, sám jsem jednu vymyslel.
- WILLARD: Takže za to, že jsem odpověděl jinak, než jste čekali, si zasloužím smrt?
- RENÉ: Jistě. Jsi zombie, nezapírej!
- WILLARD: A kdo z vás tenhle nesmysl vymyslel, co? Kdybych byl filosofická zombie, tak přece odpovídám normálně!
- RENÉ: Pěkná klička. Zombie by odpovídala normálně, ale protože ty jsi normálně neodpovídal, tak zombie nejsi – ale na mě neplatí.
- ALAN: Počkej René, už jsem pochopil, v čem je problém.
- WILLARD: Brzo!
- ALAN: Můj test nefunguje.
- RENÉ: Cože?! Jak? (*zarazí se*) To bylo pořád řečí, zabils' nevinného Švéda, protože byl nemluvný, bla bla bla... A teď jsem kvůli tobě málem zastřelil kamaráda Willarda – který mluví.
- ALAN: Ta zkumavka mě mrzí.

- WILLARD: Na druhou stranu, on to není úplně hloupý nápad.
- RENÉ: Tak já už tomu nerozumím, mám tě teda zastřelit, nebo ne?
- WILLARD: Jenom sis vybral špatnou vlastnost.
- ALAN: Nedošlo mi to. Filosofická zombie mým testem prostě projít musí. Její chování je normální.
- WILLARD: Poněvadž jinak to prostě není zombie.
- RENÉ: Aha! Teda žes na to ale nepřišel dřív.
- WILLARD: A to, že někdo na ty tvoje otázky odpovídá řekněme svérázně –
- ALAN: – znamená jen tolik, že ten někdo je například blázen –
- RENÉ: – jako vy dva –
- WILLARD: – ale rozhodně ne filosofická zombie.
- ALAN: Ještě jednou promiň.
- RENÉ: To by ovšem vysvětlovalo jednu zásadní věc.
- ALAN: Kterou?
- RENÉ: Jak je možné, že já, ostrostřelec, jsem minul. Asi jsem nějak podvědomě věděl, že ten tvůj test je nesmysl, a nechtěl jsem kamaráda Willarda zranit... Smrtelně.
- ALAN: Willarde, cos to předtím říkal o špatných vlastnostech?
- WILLARD: Říkal jsem, že se tvůj test nesoustředí na tu správnou věc. Každá zombie má slabé místo – a já jsem ho právě našel!
- RENÉ: (*chladně*) No tak sláva, sem s ním.
- WILLARD: Jak se daří dětem?
- RENÉ: Nelaškuj se mnou, Willarde!
- WILLARD: Inu... Každá zombie má Achillovu patu...
- RENÉ: Takže mám mířit na nohy? Zezadu a dolů?
- ALAN: Nech ho mluvit, prosím tě.
- WILLARD: Zombie nemá vědomí, souhlasíte?
- WILLARD: A když nemá vědomí, nedokáže správně používat některá slova.
- RENÉ: Francouzské číslovky!

- WILLARD: Ne...
- RENÉ: Francouzská přivlastňovací zájmena!
- WILLARD: Ne...
- RENÉ: Tak to teda už nevím...
- WILLARD: Každá filosofická zombie musí mít vážné problémy se slovy, která označují vědomé stavy. Zombie prostě nedokáže správně používat slova jako „snít“, „milovat“, „chtít“, –
- RENÉ: – „bažít“, „líbat“, „šahat“, „šmátrat“, „mlsně se olizovat“, „svlékat“ – jó, to znám.
- WILLARD: Víceméně.
- ALAN: Já to nechápu. Proč by měla mít zrovna tyhle problémy?
- WILLARD: No... Když nemají vnitřní život, tak neví, o jakých stavech tyhle výrazy hovoří.
- ALAN: Ahá! Bez znalosti denotátu –
- WILLARD: – nedokáží zformulovat správná pravidla použití.
- RENÉ: – eee – (*kroutí hlavou*)
- ALAN: Když neví, o čem mluví, nemohou mluvit správně.
- RENÉ: Takhle je to! Tak mě napadá, patří do těch stavů, se kterými bude mít filosofická zombie problémy, i lítost?
- WILLARD: Patrně ano.
- RENÉ: I lítost nad nešťastně zesnulým, pouze švédsky mluvícím – osobou?
- ALAN: Už chápu, kam tím míříš.
- RENÉ: A vzpomínáš si na ty trapné popisy, co se v ní děje? Srdce se mi svírá, kolena podlamují...
- ALAN: Impozantní vylíčení behaviorálních reakcí –
- RENÉ: – ovšem bez fenomenálního obsahu. Díky Willarde, hodně jsi nám pomohl.

Intermezzo

WILLARD: *(svléká kostým a vystupuje z role)* Dámy a pánové, následující scéna je poslední. Není vtipná, ani dojemná, je nezvykle krátká, a neobyčejně brutální. Prosíme proto slabší jedince, aby raději odešli. Silnější jedince prosíme, aby se pokusili nezvracet hned zde v aule, nýbrž až na nejbližší toaletě. Děkuji.

6. scéna

KRISTÝNA: Vy se mnou budete dělat interview? Takže vy jste i novináři *(zatleská)*! A pro který časopis pracujete?

ALAN: Pro-Fil.

KRISTÝNA: Aha, tak ten neznám. A budou v tom Filu rovněž moje barevné fotky?

ALAN: Samozřejmě.

KRISTÝNA: V pořádku, ptejte se.

ALAN: Vaše výsosti, čtete ráda?

KRISTÝNA: Ano.

ALAN: Jakou knihu máte nejraději?

KRISTÝNA: Nejraději?

RENÉ: Nejraději.

KRISTÝNA: Naposledy jsem četla – takovou tu – s těmi malými písmenky a čísličky.

RENÉ: Jízdní řád?

ALAN: Myslí Bibli.

ALAN: A líbila se vám ta kniha?

KRISTÝNA: Byla dost tlustá.

ALAN: Ano, ale – líbila se vám?

KRISTÝNA: Když já si na autora nevzpomínám!

RENÉ: Stýská se vám po Švédsku?

KRISTÝNA: Ne.

- RENÉ: Jak to? Máte tam příbuzné.
- KRISTÝNA: Tchyni.
- RENÉ: Vy ji nemáte ráda?
- KRISTÝNA: A vy?
- RENÉ: Já nemám tchyni.
- KRISTÝNA: Tak vidíte.
- RENÉ: No dobrá, dvakrát měř a jednou řež. Zkusím to ještě naposledy.
- RENÉ: Máte nějaký oblíbený sport?
- KRISTÝNA: Manikúru.
- RENÉ: Zajímavé, a nějaký oblíbený sportovec?
- KRISTÝNA: Alfréd Nobel.
- ALAN: Už zase?
- RENÉ: Máte raději první nebo druhou světovou válku?
- KRISTÝNA: Něco mezi.
- ALAN: Počkej René, něco je špatně. Ten test nemůže fungovat.
- Alan si bere Reného stranou.*
- RENÉ: Ježíšikriste, už zase?
- ALAN: Je to nesmysl. Vzpomínáš si na můj test?
- RENÉ: Živě. Minul jsem.
- ALAN: Willard říkal, že zombie mým testem projde, protože její chování je –
- RENÉ: – normální.
- ALAN: Ale jazykové chování – je přece taky chování, ne?
- RENÉ: Aha! Takže zombie žádné problémy se slovy mít nebude.
- ALAN: Přesně tak! A navíc, Kristýna to být nemůže, chybí motiv.
- RENÉ: *(obrací se zpět ke Kristýně)* Ještě poslední otázku! *(namíří)* Hodlám vás zastřelit, bojíte se?
- KRISTÝNA: Ale ano, samozřejmě.

ALAN: No tak vidíš, ona to není. Musí to být někdo jiný – ale kdo?

René střelí, zasahuje, zabíjí...

RENÉ: Ať žije evoluce!

Začne hrát píseň Dancing Queen od skupiny ABBA.

BRAIN MAN OR LONG LIVE EVOLUTION!

A detective story presenting a thought experiment from philosophy of mind that results in a hypothetical, extremely dangerous being – philosophical zombie – which looks and behaves just like any other person, but has no consciousness. The goal of the two detectives (René Descartes and Alan Turing) is to discover this mysterious and possibly undiscoverable creature before it dispatches the Swedish Queen.